

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Topper (*Aythya marila*) A062

1. Status

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000 relevant als niet-broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: De topper is een kleine duikeend, iets groter dan de kuifeend. Het mannetje is te herkennen aan een grijsachtig verenkleed op de rug, gecombineerd met zwarte borst en donkergroen glanzende kop. De broedgebieden van de topper liggen in de arctische streken van het gehele noordelijk halfrond, in West-Europa zuidelijk tot Zuid-Noorwegen en de kustgebieden van de Oostzee. Hij broedt dus niet in ons land. De in Nederland overwinterende vogels komen vooral uit het Oostzeegebied, maar ook uit IJsland.

Relatief belang binnen Europa: De staat van instandhouding van de topperpopulatie in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' ongunstig. De broedgebieden van de in de Europese Unie verblijvende toppers liggen in de subarctische gebieden van Europa en West-Siberië. De overwinteringsgebieden liggen in West- en Midden-Europa en het Zwarte en Kaspische Zeegebied. In Nederland behoren de vogels tot de ondersoort *Aythya marila marila*. Bij deze ondersoort worden twee populaties onderscheiden. De voor Nederland relevante West-Europese populatie wordt geschat op 310.000 vogels. Hiervan verblijft 26% in Nederland.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: Het leefgebied van de topper bestaat uit grote zoete wateren en zoute kustwateren. Hij zoekt de minder dan 15 m diepe wateren op die rijk zijn aan schelpdieren. In Nederland komt de soort beperkt voor in het IJsselmeergebied en in de westelijke Waddenzee. De toppers duiken doorgaans tot op 5 m diepte. Ze rusten overdag in compacte groepen en vliegen 's nachts naar voedselgebieden tot op 5-10 km afstand van de rustplaats. Rustende groepen van de topper verblijven doorgaans verder van de oever dan de groepen van de kuif- en tafeleend.

Voedsel: De topper zoekt zijn voedsel (benthos) in de onderwaterbodem en is gespecialiseerd op tweekleppigen. Schelpdieren tot 16 mm zijn favoriet maar de topper eet ook grotere exemplaren, tot 30 mm grootte. In het IJsselmeergebied foerageert de topper voornamelijk op driehoeksmosselen, in de Waddenzee op gewone mosselen. Ook kokkels en andere schelpdieren worden gegeten. Meer verspreid voorkomende (driehoeks)mosselen kunnen beter worden opgenomen dan sterk aan elkaar vastgehechte schelpen.

Rust: De topper reageert sterk op naderende waterrecreanten en laagvliegende vliegtuigen of helikopters. Boten kunnen op afstanden van meer dan 400 m al tot opvliegende vogels leiden. Daarnaast is de soort gevoelig voor het verschijnen van barrières zoals windmolens tussen dagrustplaats en voedselgebied. Van op de oever staande windturbines kan eveneens een versturende werking uitgaan. Plaatsing van vistuig in het voedselgebied leidt bij de topper tot grote aantallen van verdrinkingslachtoffers. De topper reageert daarnaast sterk op veranderingen in voedselbeschikbaarheid die bijv. kunnen worden veroorzaakt door veranderingen in de waterkwaliteit of schelpdiervisserij.

4. Huidig voorkomen

Overwinterende toppers zijn in Nederland sterk geconcentreerd in het IJsselmeergebied. Daarnaast verblijven er vaak tienduizenden vogels in de Waddenzee en de Noordzeekustwateren.

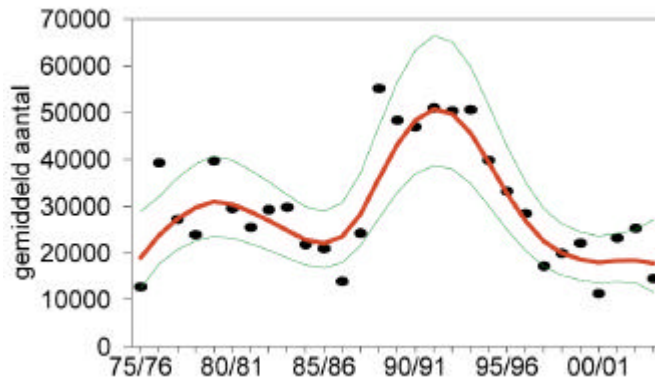
Verspreidingskaart topper

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland:

Zowel over de lange als de korte termijn is de landelijke trend bij het aantallenverloop van de topper vanaf 1981 significant negatief, ondanks een tijdelijke forse toename. Deze tijdelijke toename komt neer op tijdelijk sterk verhoogde aantallen in het IJsselmeer tussen 1988/89 en 1996/97. Vermoedelijk bestaat hier een relatie met een periode van overbevissing van schelpdieren in de Waddenzee, terwijl tegelijkertijd juist maximale dichtheden van driehoeksmosselen in het IJsselmeer aanwezig waren. Daar zijn dan ook de aantallen van kuif- en tafeleenden verhoogd, maar blijkt dat de sterkere concurrentiedruk niet problematisch is. In dezelfde periode was ook sprake van verhoogde aantallen van de topper in de Noordzeekustzone. Een afname van de vogels in de Waddenzee wordt pas later zichtbaar. Dit wekt de suggestie dat niet zonder meer sprake was van een binnenlandse verschuiving in verspreiding, maar dat een deel van de vogels in het IJsselmeer van elders afkomstig was.

In het IJsselmeergebied was na ca. 8 seizoenen vanaf 1996/97 weer sprake van lagere aantallen op het niveau van vóór 1988. Dit ging samen met tekenen van herstel van de mosselen in de Waddenzee en afname van driehoeksmosselen in het IJsselmeer. Doordat deze afname in het zoetwaterconcentratiegebied van de topper niet gepaard ging met evenredig herstel in de Waddenzee (of andere gebieden) zijn de landelijke aantallen tegenwoordig lager dan in 1981. Dit betekent dat los van eventuele veranderingen in telbaarheid een reële afname moet hebben plaatsgevonden.

Aantalsontwikkeling topper¹¹

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de topper laat sinds 1981 (1981-2003) een matige afname zien. Ook over de meest recente periode 1995-2003 neemt de populatie matig af. De recente afname heeft geleid tot landelijke aantallen die lager zijn dan die van de eerste helft van de jaren tachtig, voordat er een grote toename plaatsvond door grote concentraties op het IJsselmeer.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig

De verspreiding van de topper is niet wezenlijk veranderd.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

De aantallen van de topper zijn afgenomen. Ook los van de tijdelijk verhoogde aantallen in het IJsselmeer bedraagt deze afname meer dan 25%. Op deze manier beoordeeld komt de afname vooral voor rekening van de Waddenzee. Het huidige seizoensgemiddelde van 19.200 is veel lager dan de gunstige referentie van 35.900 (seizoensgemiddelde 1980-84).¹²

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: gunstig

De toppers in Nederland zijn sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van schelpdieren. Enerzijds zijn de ontwikkelingen van de waterkwaliteit en bodemsamenstelling in het IJsselmeergebied bepalend. Anderzijds heeft het schelpdiervisserijbeleid in de Waddenzee en de Noordzeekustwateren invloed op de topperspopulatie. Het totale effect van deze te verwachten ontwikkelingen op de populatie is vermoedelijk 'neutraal'. De sterfte in visnetten zal vermoedelijk afnemen.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 19.200 vogels (seizoensgemiddelde)¹³.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: De gunstige referentie is gedefinieerd als een draagkrachtschatting van 35.900 vogels (seizoensgemiddelde), overeenkomend met de situatie vóór de tijdelijk verhoogde aantallen in het IJsselmeer.

¹¹ De hier opgenomen grafiek is de juiste. De grafiek in SOVON & CBS (2005) is onjuist. Zie erratum op www.sovon.nl

¹² In SOVON & CBS (2005) is het seizoensgemiddelde onjuist weergegeven.

¹³ Dit is gewijzigd ten opzichte van het Natura 2000 doelendocument.

Oordeel: zeer ongunstig

Beoordeling staat van instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst	gunstig	gunstig
Eindoordeel	matig ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Eerden M.R. van, Dubbeldam W. & Muller J. 1999. Sterfte van watervogels door visserij met staande netten. RIZA-rapport 99.060. RIZA, Lelystad.
- Leeuw J. de, 1997. Demanding divers. Ecological energetics of food exploitation by diving ducks. Van Zee tot Land 61. Rijkswaterstaat, Lelystad.
- Leeuw J. de & van Eerden M.R. 1995. Duikeenden in het IJsselmeergebied. Flevobericht 373. Rijkswaterstaat Directie Flevoland, Lelystad.
- Platteeuw M. & Beekman J.H. 1994. Verstoring van watervogels door scheepvaart op Ketelmeer en IJsselmeer. Limosa 67: 27-33.
- SOVON & CBS, 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Winkelman J.E. 1989. Vogels en het windpark nabij Urk (NOP): aanvaringslachtoffers en verstoring van pleisterende eenden, ganzen en zwanen. RIN-rapport 89-15. RIN, Arnhem.